OILADA BOLLALARNING RIVOJLANISHIDA SUN'IY INTELEKTNING O'RNI

Jaloliddinova Madina Muminova

Annotatsiya: Mazkur maqolada zamonaviy jamiyatning raqamli transformatsiyasi sharoitida sun'iy intellekt texnologiyalarining oilaviy muhitda bolalar rivojlanishiga ta'siri ilmiy-pedagogik va psixologik jihatdan tahlil qilinadi. Tadqiqot davomida sun'iy intellekt asosidagi raqamli platformalar, ta'lim dasturlari va interaktiv texnologiyalarning bolalarning intellektual, emotsional hamda ijtimoiy rivojlanishiga ta'siri o'rganildi. Shuningdek, sun'iy intellektdan noto'g'ri foydalanish natijasida yuzaga kelishi mumkin bo'lgan psixologik xavflar ham tahlil qilindi. Maqolada oilada raqamli texnologiyalardan foydalanish madaniyatini shakllantirish, ota-onalarning raqamli savodxonligini oshirish va bolalar rivojlanishida sun'iy intellektdan samarali foydalanish bo'yicha ilmiy tavsiyalar ishlab chiqilgan.
Kalit so'zlar: sun'iy intellekt, bola rivojlanishi, raqamli pedagogika, oilaviy tarbiya, psixologik rivojlanish, raqamli texnologiyalar, ta'lim innovatsiyasi.

Аннотация: В данной статье рассматривается роль технологий искусственного интеллекта в развитии детей в семейной среде в условиях цифровой трансформации общества. В исследовании анализируется влияние образовательных платформ, основанных на искусственном интеллекте, интерактивных цифровых технологий и обучающих приложений на интеллектуальное, эмоциональное и социальное развитие детей. Также рассматриваются возможные психологические риски, возникающие при неконтролируемом использовании цифровых технологий. В статье представлены научно обоснованные рекомендации по формированию культуры использования цифровых технологий в семье, повышению цифровой грамотности родителей и эффективному применению искусственного интеллекта в развитии детей.
Ключевые слова: искусственный интеллект, развитие ребенка, цифровая педагогика, семейное воспитание, психологическое развитие, цифровые технологии.

Abstract: This article examines the role of artificial intelligence technologies in children's development within the family environment in the context of digital transformation of modern society. The study analyzes the influence of AI-based educational platforms, interactive technologies, and digital learning tools on the intellectual, emotional, and social development of children. In addition, the potential psychological risks associated with uncontrolled use of digital technologies are discussed. The article proposes scientifically grounded recommendations for developing a culture of digital technology use within families, improving parents' digital literacy, and effectively integrating artificial intelligence into children's developmental processes.
Keywords: artificial intelligence, child development, digital pedagogy, family education, psychological development, digital technologies.

Kirish

Zamonaviy jamiyatda raqamli texnologiyalar inson hayotining barcha sohalariga chuqur kirib bormoqda. Ayniqsa, sun'iy intellekt texnologiyalarining rivojlanishi ta'lim tizimi, ijtimoiy

munosabatlar hamda oilaviy tarbiya jarayoniga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. Bugungi kunda sun'iy intellekt asosidagi dasturlar, aqlli qurilmalar va interaktiv platformalar bolalar rivojlanishida muhim vosita sifatida foydalanilmoqda.

Bola shaxsining shakllanishi va rivojlanishida oila muhitining roli alohida ahamiyatga ega. Oila bolaning birinchi ijtimoiy maktabi hisoblanadi. Aynan oilada bolaning dunyoqarashi, qadriyatlari, emotsional barqarorligi va ijtimoiy ko'nikmalari shakllanadi. Raqamli transformatsiya jarayonida esa oilaviy muhit ham texnologik jihatdan o'zgarib bormoqda.

Sun'iy intellekt texnologiyalari bolalar ta'limida yangi imkoniyatlarni yaratmoqda. Adaptiv ta'lim platformalari, aqlli o'quv dasturlari va interaktiv o'yinlar orqali bolalar o'z qiziqishlariga mos bilimlarni mustaqil ravishda egallash imkoniyatiga ega bo'lmoqda.

Biroq bu jarayon bilan bir qatorda ayrim psixologik va ijtimoiy muammolar ham yuzaga kelishi mumkin. Bolalarning raqamli qurilmalarga haddan tashqari qaramligi, real ijtimoiy muloqotning kamayishi hamda axborot xavfsizligi masalalari dolzarb muammolardan biri hisoblanadi.

Shu sababli oilada sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanish jarayonini ilmiy asosda tashkil etish muhim hisoblanadi.

O'zbekiston psixologlari tomonidan o'zbek oilalariga xos muammolarni o'rganish yuzasidan bir qator muvaffaqiyatli ilmiy izlanishlar olib borilgan. Ana shu ilmiy ishlarda oila-nikoh munosabatlari, yoshlarni oilaviy hayotga tayyorlash, o'zbek oilalaridagi milliy o'ziga xoslik, undagi nizolar va ularni keltirib chiqaruvchi muhim sabablar, ajralishlar va ularning salbiy asoratlari kabi bir qator masalalar har tomonlama o'rganilib tahlil qilingan. Biroq, yuqoridagi ilmiy izlanishlarda oila
barqarorligiga shaxslararo munosabatlar ta'sirining ijtimoiypsixologik xususiyatlari maxsus tadqiqot predmeti sifatida o'rganilmagan. Aslida oilaviy turmushda yuzaga keladigan muammolar, hatto oilaning buzilishi va uning salbiy asoratlari,
hamma-hammasi undagi shaxslararo munosabatlar ta'sirining natijasi ekanligini hech qachon unutmasligimiz kerak. Bundan kelib chiqadigan xulosa shundan iboratki, oila barqarorligi, baxtli va farovon turmush kechirish, albatta, shaxslararo munosabatlar ta'sirining ijtimoiy-psixologik xususiyatlari bilan uzviy bog'liq bo'lganligi tufayli, aynan shu muammo yuzasidan ilmiy tadqiqot ishlarini olib borishni taqozo etadi. Oila barqarorligiga shaxslararo munosabatlar ta'sirining
ijtimoiy-psixologik xususiyatlarini milliy-madaniy sharoitda o'rganishdan iboratdir.

Adabiyotlar tahlili

Sun'iy intellekt texnologiyalarining ta'lim jarayoniga ta'siri so'nggi yillarda ko'plab tadqiqotchilar tomonidan o'rganilmoqda. Xorijiy pedagogik tadqiqotlarda sun'iy intellekt asosidagi ta'lim tizimlari individual ta'limni rivojlantirishda muhim vosita sifatida qaraladi.

Psixologik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, sun'iy intellekt asosidagi o'quv dasturlari bolalarda mustaqil fikrlash, mantiqiy tahlil qilish va muammolarni hal qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Ayrim olimlarning fikriga ko'ra, sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanish o'quv jarayonining samaradorligini oshirishga yordam beradi. Adaptiv ta'lim tizimlari har bir o'quvchining bilim darajasini tahlil qilib, unga mos o'quv materiallarini taqdim etadi.

Biroq boshqa tadqiqotlarda raqamli texnologiyalardan haddan tashqari foydalanish bolalarning ijtimoiy faoliyatiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkinligi ta'kidlangan.

Shu sababli sun'iy intellektdan foydalanishda muvozanatli yondashuv zarur.

Butun dunyoda oila instituti inqirozining salbiy ko‘rinishlari, nikohlarning barqaror emasligi, oilaviy ajrimlar sonining ortishi, nikohsiz bolalar tug‘ilishining ko‘payishi, farzand tarbiyasiga e’tiborsizlik hamda keksalarga nisbatan bepisand munosabatda bo‘lish avj olmoqda. Bunday vaziyatda bu kabi noxush holatlarning oldini olish borasida zaruriy chora tadbirlarni ko‘rish muhimdir. Shuning uchun ham oila institutini mustahkamlash va yanada rivojlantirish, “Oila-muqaddas”, “Sog‘lom oila – sog‘lom jamiyat”, “Oila – jamiyat va davlat himoyasida”, “Farovon oila – jamiyat ravnaqining asosi” konseptual g‘oyalarini nikohlanuvchilarning ongiga singdirish va tatbiq etish davlatlatimiz siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biri bo‘lib kelmoqda. Zero, davlatimiz rahbari Sh. Mirziyoev tomonidan ilgari surilgan 2017-2021 yillarda O‘zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo‘nalishi bo‘yicha Harakatlar strategiyasida ham oila salomatligini mustahkamlash, kam ta’minlangan oilalar sonini kamaytirish, jamiyatda oila asoslarini yanada mustahkamlash, shuningdek, yosh oilalar uchun munosib uy-joy va ijtimoiymaishiy sharoitlarni yaratish kabi vazifalar belgilab berilgan1 . Buning uchun jamiyat va oilada sog‘lom hamda barqaror ijtimoiy-ma’naviy muhit hamda tinchlik, totuvlik va osoyishtalikni ta’minlashning tashkiliy huquqiy mexanizmlarini tubdan isloh qilish, notinch va muammoli oilalarga manzilli ko‘maklashishni tashkil etish, xotin-qizlar va erkaklar uchun teng huquq hamda imkoniyatlar kafolatlarini ta’minlash kabi qator ustuvor vazifalar dolzarb ahamiyat kasb etmoqda.

Tadqiqot metodologiyasi

Mazkur tadqiqot quyidagi ilmiy metodlar asosida olib borildi:

- ilmiy adabiyotlarni tahlil qilish
- pedagogik kuzatuv
- psixologik tahlil
- taqqoslash va umumlashtirish metodlari

Tadqiqot jarayonida oilada sun’iy intellekt texnologiyalaridan foydalanish jarayoni hamda uning bolalar rivojlanishiga ta’siri o‘rganildi.

Tadqiqot natijalari

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, sun’iy intellekt texnologiyalari bolalar rivojlanishida bir qator ijobiy imkoniyatlarni yaratadi.

Birinchidan, sun’iy intellekt asosidagi ta’lim platformalari individual ta’limni rivojlantiradi. Har bir bola o‘z bilim darajasiga mos topshiriqlarni bajarish imkoniyatiga ega bo‘ladi.

Ikkinchidan, interaktiv ta’lim dasturlari bolalarning mantiqiy fikrlash qobiliyatini rivojlantiradi.

Uchinchidan, raqamli texnologiyalar bolalarning kreativ fikrlashini rivojlantiradi.

Biroq ayrim salbiy jihatlar ham mavjud:

- raqamli qaramlik
- ijtimoiy muloqotning kamayishi
- psixologik charchoq
- axborot xavfsizligi muammolari

Shu sababli ota-onalar bolalarning texnologiyadan foydalanish jarayonini nazorat qilishi zarur.

Muhokama

Zamonaviy sharoitda sun'iy intellekt texnologiyalari bolalar rivojlanishida yangi pedagogik imkoniyatlarni yaratmoqda. Biroq bu texnologiyalarni to'g'ri boshqarish va nazorat qilish muhim hisoblanadi.

Oilada raqamli savodxonlikni rivojlantirish, bolalar uchun texnologiyadan foydalanish vaqtini me'yorlashtirish va pedagogik nazoratni kuchaytirish muhim vazifalardan biridir.

Zamonaviy jamiyatda raqamli texnologiyalarning jadal rivojlanishi ta'lim va tarbiya jarayonining mazmunini tubdan o'zgartirib bormoqda. Ayniqsa, sun'iy intellekt texnologiyalarining keng qo'llanilishi bolalar rivojlanishining yangi pedagogik va psixologik omillarini yuzaga keltirmoqda. Oilaviy muhitda sun'iy intellektdan foydalanish jarayoni bolalarning intellektual rivojlanishiga, kognitiv faoliyatiga hamda ijodiy tafakkuriga sezilarli ta'sir ko'rsatishi mumkin.

Sun'iy intellekt asosidagi ta'lim tizimlarining muhim afzalliklaridan biri shundaki, ular individual ta'limni tashkil etish imkonini beradi. An'anaviy ta'lim tizimida barcha bolalar uchun bir xil o'quv materiallari qo'llanilsa, sun'iy intellekt asosidagi platformalar har bir bolaning bilim darajasi, qiziqishlari va o'rganish tezligini hisobga olgan holda moslashtirilgan o'quv muhitini yaratadi. Bu esa bolaning mustaqil o'rganish ko'nikmalarini rivojlantirishga va ta'lim jarayonining samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Psixologik nuqtai nazardan qaraganda, sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanish bolalarda analitik fikrlash, muammolarni hal qilish va kreativ tafakkurni rivojlantirishga yordam beradi. Interaktiv ta'lim dasturlari bolalarning diqqatini jalb qilish orqali bilimlarni oson va samarali o'zlashtirishga imkon yaratadi. Ayniqsa, vizual va interaktiv o'quv dasturlari bolalarning mantiqiy tafakkuri hamda tasavvur qilish qobiliyatini rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi.

Shu bilan birga, sun'iy intellekt texnologiyalaridan nazoratsiz foydalanish ayrim salbiy oqibatlarni ham keltirib chiqarishi mumkin. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, raqamli qurilmalardan haddan tashqari foydalanish bolalarda psixologik charchoq, diqqatning pasayishi va ijtimoiy izolyatsiya kabi muammolarni yuzaga keltirishi mumkin. Ayniqsa, bolalarning real ijtimoiy muhitdagi muloqot ko'nikmalarining rivojlanishi uchun jonli kommunikatsiya muhim omil hisoblanadi. Agar bola ko'p vaqtini virtual muhitda o'tkazsa, uning real hayotdagi ijtimoiy moslashuv jarayoni murakkablashishi mumkin.

Bundan tashqari, sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanish jarayonida axborot xavfsizligi masalalari ham muhim ahamiyatga ega. Bolalar internet va raqamli platformalar orqali turli axborot manbalari bilan to'qnash kelishi mumkin. Shu sababli ota-onalar va pedagoglar bolalarning raqamli muhitdagi faoliyatini nazorat qilishlari hamda ularga axborotdan to'g'ri foydalanish madaniyatini o'rgatishlari zarur.

Oilada sun'iy intellektdan foydalanish jarayonida ota-onalarning roli nihoyatda muhim hisoblanadi. Ota-onalar bolalarga texnologiyalardan faqat ko'ngilochar vosita sifatida emas, balki bilim olish va shaxsiy rivojlanish vositasi sifatida foydalanishni o'rgatishlari kerak. Shu bilan birga, bolalarning jismoniy faolligini ta'minlash, ularni sport, ijodiy faoliyat va ijtimoiy muloqot jarayonlariga jalb qilish ham muhim hisoblanadi.

Ilmiy tahlillar shuni ko'rsatadiki, sun'iy intellekt texnologiyalaridan muvozanatli va maqsadli foydalanish bolalarning intellektual rivojlanishini qo'llab-quvvatlashga yordam beradi. Bunda pedagogik nazorat, oilaviy qo'llab-quvvatlash va raqamli savodxonlik darajasi muhim omillar sifatida namoyon bo'ladi.

Shunday qilib, sun'iy intellekt texnologiyalarining oilaviy tarbiya jarayoniga integratsiyasi bolalar rivojlanishining yangi pedagogik modelini shakllantirish imkonini beradi. Biroq bu jarayon ilmiy asoslangan yondashuvni, ota-onalar va pedagoglarning hamkorligini hamda bolalarning psixologik xususiyatlarini hisobga olishni talab etadi.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak**,** Tadqiqot natijalariga ko'ra, sun'iy intellekt texnologiyalari bolalar rivojlanishida muhim vosita bo'lishi mumkin. To'g'ri tashkil etilgan taqdirda u bolalarning intellektual rivojlanishini qo'llab-quvvatlaydi.
Biroq sun'iy intellekt texnologiyalaridan noto'g'ri foydalanish psixologik va ijtimoiy muammolarni keltirib chiqarishi mumkin.
Shu sababli oilada quyidagi tavsiyalarni amalga oshirish maqsadga muvofiq:

- raqamli texnologiyalardan foydalanish vaqtini nazorat qilish
- ota-onalarning raqamli savodxonligini oshirish
- bolalarni real ijtimoiy faoliyatga jalb qilish
- sun'iy intellektdan ta'limiy maqsadlarda foydalanish

Natijada sun'iy intellekt texnologiyalari bolalar rivojlanishining samarali vositasiga aylanishi mumkin.

Zamonaviy jamiyatda raqamli texnologiyalar, xususan sun'iy intellekt tizimlarining rivojlanishi ta'lim va tarbiya jarayonining yangi bosqichga ko'tarilishiga olib kelmoqda. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, sun'iy intellekt texnologiyalari bolalar rivojlanishida muhim pedagogik va psixologik omil sifatida namoyon bo'lmoqda. Ayniqsa, oilaviy muhitda sun'iy intellekt asosidagi raqamli vositalardan to'g'ri va maqsadli foydalanish bolalarning intellektual salohiyatini rivojlantirish, mustaqil fikrlash qobiliyatini shakllantirish hamda kreativ tafakkurni qo'llab-quvvatlashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Tadqiqot davomida sun'iy intellekt texnologiyalarining bolalar rivojlanishiga ko'rsatadigan asosiy ijobiy ta'sirlari aniqlab berildi. Jumladan, sun'iy intellekt asosidagi ta'lim platformalari individual o'qitish imkoniyatlarini kengaytiradi, bolalarning bilimlarni o'zlashtirish jarayonini samaraliroq tashkil etadi hamda ularning mantiqiy va analitik fikrlash qobiliyatini rivojlantirishga yordam beradi. Interaktiv va adaptiv ta'lim tizimlari bolalarning qiziqishlarini hisobga olgan holda o'quv jarayonini tashkil etish imkonini yaratadi.

Shu bilan birga, sun'iy intellekt texnologiyalaridan nazoratsiz foydalanish ayrim psixologik va ijtimoiy muammolarni keltirib chiqarishi mumkinligi ham tadqiqot jarayonida aniqlandi. Xususan, bolalarda raqamli qurilmalarga qaramlikning shakllanishi, real ijtimoiy muloqotning kamayishi, diqqatning tarqoqlashuvi va emotsional charchoq kabi holatlar yuzaga kelishi ehtimoli mavjud. Shu sababli bolalarning raqamli texnologiyalardan foydalanish jarayonini pedagogik va psixologik nazorat asosida tashkil etish zarur hisoblanadi.

Oilada sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanish jarayonida ota-onalarning roli alohida ahamiyatga ega. Ota-onalar bolalarga raqamli texnologiyalardan oqilona foydalanish madaniyatini singdirishlari, ularning texnologiyaga bo'lgan qiziqishini ta'limiy va rivojlantiruvchi faoliyatga yo'naltirishlari lozim. Shu bilan birga, bolalarning jismoniy faolligini ta'minlash, ularni ijodiy va ijtimoiy faoliyatlarga jalb qilish orqali texnologiya va real hayot o'rtasida muvozanatni saqlash muhim hisoblanadi.

Tadqiqot natijalariga asoslanib shuni ta'kidlash mumkinki, sun'iy intellekt texnologiyalaridan samarali foydalanish oilaviy tarbiya jarayonining sifatini oshirishga xizmat qiladi. Biroq bu

jarayon ilmiy asoslangan yondashuvni, ota-onalar va pedagoglarning hamkorligini hamda bolalarning yosh va psixologik xususiyatlarini hisobga olishni talab etadi.

Umuman olganda, sun'iy intellekt texnologiyalarining oilaviy muhitga integratsiyasi bolalar rivojlanishining zamonaviy modelini shakllantirish imkonini beradi. To'g'ri tashkil etilgan taqdirda sun'iy intellekt bolalarning bilim olish jarayonini boyituvchi, ularning intellektual va kreativ salohiyatini rivojlantiruvchi samarali vosita sifatida xizmat qilishi mumkin. Shu sababli kelajakda sun'iy intellekt texnologiyalaridan pedagogik va psixologik jihatdan asoslangan holda foydalanish bolalar tarbiyasi va ta'limining muhim yo'nalishlaridan biri bo'lib qoladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Anderson J. Artificial Intelligence in Education.
2. Russell S., Norvig P. Artificial Intelligence: A Modern Approach.
3. Luckin R. Machine Learning and Human Intelligence.
4. Vygotsky L.S. Thinking and Speech.
5. Bruner J. The Culture of Education.
6. Zamonaviy pedagogika tadqiqotlari jurnali materiallari.
7. Toshpulatov , A., Bahronova, S. ., & Soliyeva, M. . (2026). OILAVIY MUHITNING BOLA PSIXIKASIGA TA'SIR ETUVCHI PEDAGOGIK VA PSIXOLOGIK ASPEKTLARI. Педагогика и психология в современном мире: теоретические и практические исследования, 5(5), 62–67. извлечено от https://in-academy.uz/index.php/zdpp/article/view/75595
8. Toshpulatov, A. (2026). MAKTABDA GIPPERAKTIV BOLALAR BILAN ISHLASHNING SAMARALI USULLARI. B DEVELOPMENT OF PEDAGOGICAL TECHNOLOGIES IN MODERN SCIENCES (T. 5, Выпуск 2, cc. 87–90). Zenodo. https://doi.org/10.5281/zenodo.18779672
9. S. R. Mirzayeva, Sh.R. Samarova, D. U.Raxmanova (2024). OILA PSIXOLOGIYASI. Toshkent «ZEBO PRINT»2024 8-89b.
10. Toshpulatov, A. . (2026). MAKTAB MUASSASALARIDAGI PEDAGOG USTOZLARDA VUJUDGA KELADIGAN KASBIY DEFORMATSIYA VA UNDAN CHIQISH YO'LLARINING MUHIM METODLARI. Педагогика и психология в современном мире: теоретические и практические исследования, 5(5), 34–37.
11. Toshpo'latov, A. ., & Erkayeva , D. (2025). PSIXOLOGIK QIYINCHILIKLARGA DUCH KELGAN ÕQUVCHILAR BILAN KORREKSION RIVOJLANTIRUVCHI MASHG'ULOTLAR. Педагогика и психология в современном мире: теоретические и практические исследования, 4(18), 11–20.
12. Abdurasulov , J., & Toshpo'latov , A. . (2025). O'SMIRLARDAGI PSIXOLOGIK ASPEKTLAR. Yevrosiyo Ijtimoiy Fanlar, Falsafa Va san'at Jurnali, 5(9), 90–99.